

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА
УПРАВЛІННЯ**

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

_____ **Андрій ФОМЕНКО**

____.____.2020

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

Освітній ступінь молодший бакалавр

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітня програма «Психологія»

Наказ ДДУВС від 31.08.2020 №649

Статус навчальної дисципліни обов'язкова

Мова навчання українська

Дніпро – 2020

Вікова психологія та психологія розвитку // Робоча програма навчальної дисципліни. – Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. - 11с.

РОЗРОБНИК(-И):

Демчук Т.П. ст. викладач кафедри психології та педагогіки ЗВО ДДУВС,

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. Батраченко І.Г., доктор психологічних наук, професор кафедри психології та педагогіки, ЗВО Дніпровський Університет ім. А. Нобеля.
2. БОЧЕЛЮК В.Й., завідувач кафедри психології та педагогіки ЗВО «Запоріжська політехніка», доктор психологічних наук, професор.

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології 23.08.2020, протокол № 1

Рекомендовано Науково-методичною радою університету 25.08.2020, протокол № 11

Схвалено Вченою радою університету рекомендовано для використання в освітньому процесі протягом 2 років. « 27» серпня 2020, протокол № 12

Загальною **метою** вивчення навчальної дисципліни «Вікова психологія та психологія розвитку» є ознайомлення ЗВО зі узагальненими здобутками психологічної науки на сучасному етапі її розвитку. Вона складається із трьох елементів:

навчальна мета – надання студентам систематизованих знань із вікової психології та психології розвитку, вивчення основних методологічних та теоретичних засад вікової психології та психології розвитку, методів дослідження психологічних явищ, які детерміновані віковими періодами,

розвиваюча – формування професійної свідомості та самосвідомості;

виховна – формування наукового світогляду.

Компетентності для формування яких використовується дисципліна «Вікова психологія та психологія розвитку»:

ЗК7 - Здатність розвивати власну професійну етику

ЗК8 - Реалізація настанов толерантності

ЗК9 - Реалізація загальнолюдських цінностей

ЗК11 - Здатність та реалізація своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомлення цінностей прав і свобод людини і громадянина в Україні

СК1 - Здатність до обробки й аналізу інформації з різних джерел

Передумови для вивчення навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності», «Загальна психологія», «Історія психології».

Результати вивчення навчальної дисципліни «Вікова психологія та психологія розвитку»

Згідно з вимогами освітньої програми Здобувачі повинні **знати**:

1) на понятійному рівні:

основні категорії вікової психології та психології розвитку,
зв'язки між категоріями вікової психології та психології розвитку;

2) на фундаментальному рівні:

принципи та методи вікової психології та психології розвитку;
методи дослідження вікової психології та психології розвитку;
зміст явищ, які досліджує вікова психологія та психології розвитку;

3) на практично-творчому рівні:

засобі оцінки явищ, які досліджує вікова психологія та психології розвитку;

алгоритм проведення досліджень у вікової психології та психології розвитку.

вміти:

1) на репродуктивному рівні:

аналізувати прояви явищ, які досліджує вікова психологія та психологія розвитку;

2) на алгоритмічному рівні:

планувати та організовувати дослідження явищ з позицій вікової психології та психології розвитку;

3) на евристичному рівні:

орієнтуватися в використанні методів дослідження вікової психології та психології розвитку;

4) на творчому рівні:

застосовувати знання про явища, які досліджує вікова психологія та психологія розвитку, в практичній діяльності психолога.

Програмні результати:

ПР1 - Володіння професійною термінологією

ПР13 - Уміння здійснювати діагностику індивідуальних особливостей суб'єктів діяльності

ПР14 - Уміння пояснювати психологічні та психофізіологічні процеси відповідно до законів соціальних та природничих наук

Обсяг навчальної дисципліни: Додатки 1.1, 1.2. *(оновлюється щорічно).*

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні теоретичні й методологічні основи вікової психології

ТЕМА 1. Предмет, загальна проблематика вікової психології та психології розвитку.

Об'єкт вікової психології та психології розвитку: людина та її життєвий шлях. Предмет вікової психології: динаміка вікового розвитку в онтогенезі. Механізми та рушійні сили індивідуального розвитку психіки. Чинники природні та суспільні становлення особистості. Функції вікової психології та психології розвитку. Місце її в системі наук. Основні категорії вікової психології. Онтогенез. Вік. Розвиток. Вікові зміни. Вікові особливості. Вікові новоутворення. Провідна діяльність. Принципи вікової психології та психології розвитку: загальні, спеціальні. Місце вікової психології та психології розвитку в системі наукового знання.

ТЕМА 2. Короткий історичний нарис розвитку вікової психології

К.Д. Ушинський, Л.С. Виготський. Культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій. Інтеріоризація. Екстеріоризація. Закономірності вікового розвитку. П.Я. Гальперин. Теорія поетапного формування розумових дій. Д.Б. Ельконін. А.А. Усова. Теорія ігрової діяльності. Епігенетична теорія Е. Еріксона. Екологічний підхід у дослідженнях психічного розвитку (У. Бронфенбреннер). Теорія Ж. Піаже.

ТЕМА 3. Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі.

Розвиток і формування. Особливості психічного розвитку. Кількісні та якісні зміни людської психіки. Вироблення загальних психічних властивостей особистості. Переходи від нижчих до вищих форм психічного життя. Закономірності психічного розвитку. Рушійні сили розвитку психіки. Природне та соціальне у психічному розвитку. Зовнішні та внутрішні умови розвитку. Внутрішні суперечності – рушійні сили розвитку психіки. Навчання, виховання і розвиток психіки.

ТЕМА 4. Проблема періодизації психічного розвитку.

Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С. Виготського. Погляди на психічний розвиток Л.І. Божович, В.В. Давидова, Г.С. Костюка, О.М. Леонтьєва, Д.Б. Ельконіна, С.Д. Максименко. Поняття вікового новоутвору як нового типу будови особистості. Поняття про періодизацію психічного розвитку. Періодизації за зовнішніми ознаками розвитку. Періодизації за однією ознакою розвитку. Періодизації на основі суттєвих ознак психічного розвитку. Порівняльні характеристики класифікації Бромлея, Векслера, Бунака, Гінзбурга. Розвиток інтелекту. Дослідження Ж. Піаже.

ТЕМА 5. Методи вікової психології

Комплекс методів дослідження, якими користуються у віковій психології, Методи дослідження когнітивних процесів і особистості дитини. Методи вивчення індивідуальних і вікових відмінностей дітей. Методи, що дозволяють вивчати міжособистісні відносини в різних дитячих групах, а також взаємини між дітьми і дорослими. Спостереження. Опитування. Експеримент. Зрізи. Метод поздовжніх (лонгитюдних) зрізів. Тестування. Бесіда. Анкетування. Аналіз продуктів діяльності.

Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах формування особистості

ТЕМА 6. Новонародженість та розвиток немовляти.

Криза новонародженості. Дитячий вік. Соціальна ситуація розвитку. Завдання розвитку. Провідний тип діяльності - емоційно-безпосереднє спілкування. Синдром дефіциту спілкування. М. І. Лісіна про функцію й форми спілкування в дитячому віці. Основні психологічні новоутвори віку - ходьба, перше слово, предметні маніпуляції. Характеристика автономної мови дитини. Криза першого року.

ТЕМА 7. Ранній вік. Криза трьох років

Соціальна ситуація і завдання розвитку в ранньому віці. Провідний тип діяльності - гарматно-предметна. Розвиток спілкування. Виникнення сюжетної гри. Основні психологічні новоутвори раннього віку. Феномен «Я сам». Криза трьох років.

ТЕМА 8. Дошкільний вік

Соціальна ситуація розвитку. Завдання розвитку в дошкільному віці. Провідний тип діяльності - сюжетно-рольова гра. Види ігор. Теорії гри. Закономірності розвитку гри. Роль гри для психічного розвитку дитини. Образотворча діяльність і її значення для психічного розвитку дитини. Сприйняття казки. Елементарна праця. Розвиток спілкування. Навчання. Основні психологічні досягнення дитини дошкільного віку. Перше народження особистості. Виникнення особистої свідомості. Криза сімох років. Симптом втрати безпосередності. Проблема готовності дитини до шкільного навчання.

ТЕМА 9. Молодший шкільний вік

Соціальна ситуація розвитку. Завдання розвитку в молодшому шкільному віці. Провідний тип діяльності - навчальна діяльність. Теорії навчання: асоціативно-рефлекторна й діяльнісна. Предмет навчальної діяльності. Структура навчальної діяльності. Динаміка навчальної діяльності. Діагностика сформованості навчальної діяльності. Основні психологічні новотвори молодшого школяра в системі розвиваючого навчання. Навчання і психічний розвиток. Взаємозв'язок навчальної діяльності з іншими видами діяльності (гра, праця спілкування).

ТЕМА 10. Підлітковий вік

Підліткова криза. Класичні дослідження кризи підліткового віку. Нові тенденції у вивченні отроцтва (Л. С. Виготський, Д. Б. Ельконін, Л. І. Божович, А. М. Парафіян, Г. А. Цукерман, К. Леонгард, А. Є. Лічко). Провідний тип діяльності. Основні психологічні новотвори віку - самосвідомість, самооцінка, самовизначення. Перехід до дорослості. Невирішені проблеми онтогенезу психіки дитини. Акцентуації характеру.

ТЕМА 11. Юнацький вік

Юнацький вік у періодизації цілісного життєвого циклу (Е. Шпрангер, Ш. Бюлер, А. Фрейд, К. Левін, Е. Еріксон, Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін). Перехідний характер юнацького віку. Юнацький вік у різних культурах. Проблема провідної діяльності юнацького віку. Формування професійної спрямованості й попереднє професійне самовизначення як провідний новотвір юнацького віку.

ТЕМА 12. Вікові характеристики зрілої людини

Зрілість як вищий рівень розвитку індивіда. Структура розвитку психофізіологічних функцій дорослої людини. Самоактуалізація середини життя - дилема «вільного» і «необхідного». Криза середини життя. Генеративність як центральна проблема середини життя. Концепція С. Л. Рубінштейна про два способи існування. Індивідуальність як головне завоювання зрілості, свідомість відповідальності й прагнення до неї. Фізична зрілість, психологічна й особистісна зрілість. Характер взаємовпливу властивостей і якостей, фізичного й духовного в людини. Особистісні змісти. Особливості психологічного захисту в дозрілих літах.

ТЕМА 13. Вікові психологічні характеристики літньої людини

Предмет і завдання геронтології. Етап пізньої зрілості. Психосоціальні й фізіологічні особливості. Індивідуальні прояви старіння. Дивергентне й конвергентне старіння по Б. Г. Ананьєву. Особливості пізнавальних і емоційно-вольових процесів у літньої людини. Інтелект і старіння - дослідження творчих здатностей при старінні. Трудова діяльність і характеристика динамічних стереотипів. Особливості старіння в чоловіків і жінок. Типологія старіння. Загальновікова тенденція й індивідуальні розходження людей похилого віку. Психологічні особливості нормального й аномального старіння. Режим праці й відпочинку, працездатність і стомлення.

Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль – це перевірка рівня засвоєння знань, навичок, вмінь та інших компетентностей за певний період навчання (навчальний семестр, навчальний рік).

З навчальної дисципліни «Вікова психологія та психологія розвитку» передбачено:

- для денної форми навчання – 6 кр. (180 год);

Критерії та засоби оцінювання успішності навчання

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
4	Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями . Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтується на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
3	Питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні ; практичні навички та вміння мають поверхневий характер , потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками .
2	Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру ; практичні навички та вміння сформовані недостатньо; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки , які потребують подальшого усунення.
1	Курсант, студент, слухач не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань.

0	Відсутність на занятті
----------	-------------------------------

Для навчальної дисципліни «Вікова психологія та психологія розвитку» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають:

езамен.

**Інформаційне та методичне забезпечення навчальної дисципліни
(рекомендовані джерела інформації)**

Додаток 2 (*оновлюється щорічно та/або в разі необхідності*)

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Проректор Дніпропетровського
 державного університету
 внутрішніх справ
 _____ **Лариса НАЛИВАЙКО**
 _____.____.2020

ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

Освітній ступінь – **молодший бакалавр** Спеціальність – **053 «Психологія»**

на 2020/2021 навчальний рік

Форма навчання ДЕННА **Обсяг** 6 кредитів ЄКТС (180 годин).

Факультет соціально-психологічної освіти та управління

Курс 1 Група МБ-ПС-921

№ теми згідно з РПНД	Назва теми (згідно з РПНД)	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна та індивідуальна робота	
			Всього	Лекції	Семінари	Практ. заняття		
1	2	3	4	5	6	7	8	
1 семестр								
1	Предмет, загальна проблематика вікової психології та психології розвитку.	16	4	2	2		12	
2	Короткий історичний нарис розвитку вікової психології	16	4	2	2		12	
3	Закономірності та динаміка психічного розвитку в онтогенезі	18	6	4	2		12	
4	Проблема періодизації психічного розвитку	18	6	4	2		12	
5	Методи вікової психології	22	10	2	2	6	12	
	Разом за семестр	90	30	14	10	6	60	
	Форма підсумкового контролю		залік					
2 семестр								
6	Новонародженість та розвиток немовляти.	10	4	2		2	6	

№ теми згідно з РПНД	Назва теми (згідно з РПНД)	Загальний обсяг годин	Аудиторна робота				Самостійна та індивідуальна робота
			Всього	Лекції	Семінари	Практ.заняття	
1	2	3	4	5	6	7	8
7	Ранній вік. Криза трьох років	12	6	2	2	2	6
8	Дошкільний вік	10	4	2		2	6
9	Молодший шкільний вік	12	6	2	2	2	6
10	Підлітковий вік	10	4	2		2	6
11	Юнацький вік	10	6	2	2	2	4
12	Вікові характеристики зрілої людини	14	8	4		4	6
13	Вікові психологічні характеристики літньої людини	12	6	2	2	2	6
	Разом за семестр	90	44	18	8	18	46
	Форма підсумкового контролю	екзамен					
	Разом за навчальний рік	180	88	32	32	24	92

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології 23.08.2020, протокол № 1

Т.в. о. завідувача кафедри психології та педагогіки

Тимофій ДЕМЧУК

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ

Освітній ступінь – молодший бакалавр Спеціальність – 053 «Психологія»

на 2020/2021 навчальний рік

Підручники:

1. Варій М. Й. Загальна психологія: Підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2007.
2. Вікова і педагогічна психологія: Підручник. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін., - 2-е вид., допов. Київ: Каравела, 2009. 400 с.
3. Дрозденко К. С. Загальна психологія у практичному вимірі: Підручник. Київ: Професіонал, 2007.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
5. М'ясоїд П. А. Курс загальної психології: підручник у 2-х томах. Київ: Алерта, 2011.
6. Максименко С. Д. Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості. / С. Д. Максименко, В. В. Клименко, А. В. Толстоухов. Київ: Вид-во Європейського ун-ту, 2010.
7. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія: Підручник. / В.М.Поліщук. Суми, 2007. 330 с.
8. Савчин М. В. Вікова психологія. : Підручник. М. В. Савчин, Л. П. Василенко. Київ: Академвидав, 2006. 360 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Бех І. Д. Виховання особистості: навч. метод, посіб.: У 2 кн. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ: Либідь, 2003. 342 с.
2. Богущ А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія / А. М. Богущ. Київ: Слово, 2004. -374 с.
3. Заброцький М. М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 112 с.
4. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга»; 2006. 384с.

5. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія / В. У. Кузьменко. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.
6. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія: (курс лекцій): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. П. Кутішенко; М-во освіти і науки України, Ін-т соц. робота та упр. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ: Центр навч. л-ри, 2005. 128 с.
7. Павелків Р. В. Дитяча психологія: навч. посіб. для самост. роботи студ. / Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. Київ: Ака-демвидав, 2011. 373 с.
8. Павелків Р. В. Короткий довідник з дитячої психології / Р.В. Павелків, О. П. Цигипало. Рівне, 2008. 55 с.
9. Щотка О. П. Вікова психологія дорослої людини: навч. посіб. / О. П. Щотка; Ніжин, держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин: РВВ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. 194 с.
10. Готовність дитини до навчання. / Упоряд. С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ: Мікрос – СВС, 2003. 112 с.
11. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. посіб. / Т.В. Дуткевич. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 392с.
12. Кочерга Г.В. Психофізіологія першокласників і адаптація до школи / Г.В. Кочерга. Київ: Шкільний світ, 2010. 128 с.
13. Мащенко В.Ф. Індивідуальний розвиток дитини / В.Ф. Мащенко. Київ: Главник, 2007. 128 с.
14. Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навч. посібник / Р.В. Павелків, О.П. Цигипало. Київ: Академвидав, 2008. 432с
15. Терлецька Л.Г. Основи психодіагностики. Навч. посібник. Київ: Главник, 2006. 144 с.

Інтернет-ресурси:

1. <http://osvita.ua/school/psychology/> – osvita. ua.
2. <http://www.meta-ukraine.com> – Мета – українська пошукова система.
3. <http://management.com.ua>.
4. <http://www.google.com> – пошукова система Google.

Розглянуто на засіданні кафедри педагогіки та психології 23.08.2020, протокол № 1

**Т.в. о. завідувача кафедри
психології та педагогіки**

_____ **Тимофій ДЕМЧУК**